

EGY MAGYAR KELETKUTATÓ NÉMETORSZÁGBAN

Hagyománnyá vált immár, hogy folyóiratunk minden számban igyekszik egy-egy hazánktól távol élő magyar származású történészt bemutatni. Előzetes terveink szerint most a Németországban dolgozó kiváló orientalista, Matuz József munkásságával ismertettük volna meg olvasóinkat. Szerettük volna, ha életútjáról maga vall egy beszélgetés során. Az interjú azonban, noha már annak időpontját és helyét is egyeztetjük, a professzor úr hirtelen jött betegsége miatt elmaradt. Eredeti elképzeléseinkről mégsem kellett teljesen lemondanunk. Matuz tanár úr a kórházi ágyon sem feledte ígéretét, s amint az orvosai könnyebb munkavégzést engedélyeztek számára, megírta és elküldte hozzánk életrajzi vázlatát és műveinek bibliográfiáját. A szegedi altajisztika tanszék tanára, dr. Ivanics Mária segítségével – akinek szíves közreműködését ezúttal is megköszönjük – lehetőségünk nyílt arra is, hogy Matuz József műveiből az alább közölt tanulmánnyal ízelítőt adjunk. Bízunk benne, hogy az életmű bemutatása így sem lesz haszon nélküli. Egy viszontagságos életutat és magasra ívelő tudományos pályát ismerhetünk meg.

Életrajzi vázlat

Budapesten születtem 1927. okt. 25-én. Eredeti nevem Wágner volt, melyet később mostohaapám által történt örökbefogadásom révén változtattam Matuzra.

Kispolgári, de régi szociáldemokrata családból származom, melyben a szabadságszeretetet, a humanista liberalizmust és az emberi egyenlőség elveit szinte az anyatejjel együtt szívtam magamba. Politikai nézeteim alakulásának kétségteljesen ez volt az egyik forrása.

Fejlődésemre igen nagy hatással volt a cserkészlet is, suhanc koromban csatlakoztam a regös-mozgalomhoz, melyben megtanultam a népköltészetet, népművészetet, valamint a népi írók műveit becsülni. Nagy hatással volt rám a református (ebbe a vallásba születtem bele) Soli Deo Gloria-mozgalom is. Barátaimmal, akik mind a regös-cserkészletben, mind pedig az S. D. G.-ben társaim voltak, Győről, ahol 15–18 évesen éltem, rendszeresen ki-kijárogattunk biciklivel a közeli Rábaközbe, ahol romantikus lelkülettel próbáltunk kapcsolatba kerülni a „paraszi lélekkel”. Népdalokat, népi táncokat gyűjtöttünk és tanítottunk, bábszínházat játszottunk és politikai kérdéseket próbáltunk megvitatni a korunkbeli falusi fiatalokkal.

A konzervatív, rendi szellemiségű Horthy-rendszert annak sovinizmusával és „mélymagyar” demagógiájával együtt elutasítottam. Valamiféle népi jellegű szocialista államban láttam a kibontakozást. „Kalandozásaink” során megismerkedtünk a falusi nincstelenek sanyarú helyzetével. A városi nyomorral már korábban érintkezésbe kerültem családom szociáldemokrata kapcsolatairól.

Iskoláimat Budapesten és Győrött végeztem. A gimnáziumból rossz tanulmányi eredményeimre való tekintettel ki kellett maradnom, s kereskedelmi középiskolába mentem át. Itt azután összeszedtem magam, s fokozatosan az osztályelsőségig vittem fel. A kereskedelmi tanulmányok később jelentős hatással voltak tudományos tevékenységemre: a gazdasági viszonyok iránti érdeklődésre.

Az iskolában, ahova jártam, meglehetősen sok zsidó osztálytársam volt. Nálunk akkoriban, a negyvenes évek elején, még nem ütötte fel a fejét az antiszemitizmus. A házban, amelyben laktam, több izraelita lakótárs volt, akikkel szintén jó kapcsolatban voltunk. Így talán érthető, hogy a kezdődő és egyre fokozódó zsidóüldözés felháborított. Egyre élesebben szembefordultam a jobboldallal, különösképpen a német náciizmussal. A leventékkel nem mentem el nyugatra, hanem Győrben maradtam és ott rokonoknál, ismerősöknél, raktárakban, pincékben bujkáltam. Így a Vörös Hadsereg bevonulása Győrbe számomra tényleg „felszabadulás” gyanánt hatott.

Balra tolódásom 1945 után egyre határozottabb lett. Eleinte a Parasztpártra tettem le voksomat. E kis párt azonban hamarosan nem tűnt számomra elégségesnek a súlyos gazdasági helyzet megoldására. A soha nem látott infláció által gyötört országban egyre inkább a Kommunista Pártban láttam a kibontakozás zálogát.

A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára 1945 őszén iratkoztam be. Mivel akkor még csak kereskedelmi érettségim volt, le kellett tennem magánúton a kiegészítő gimnáziumi érettségit. Az egyetemen a történelem-magyar tanári szak mellett főleg orientalisztikai stúdiumokkal foglalkoztam.

Most nyilván felmerül a kérdés, hogyan is csöppen bele egy többé-kevésbé a valóság talaján álló ifjú ember a meseszerű orientalisztikai stúdiumokba? Az én esetemben a népi gondolat volt az, amely erre az útra vezetett. Ennek megértéséhez a 40-es évek elejére kell visszakanyarodnunk. Mint regöscserkészt igen élénken foglalkoztatott a magyar nép eredetének kérdése. Ezt csak fokozta, hogy 1944 tavaszán a bombázások következtében Győrből egy közeli faluba, Koroncóra települtem szüleimmel. Az iskola akkoriban szünetelt, így sok szabadidőm maradt. A falu társadalmi struktúrája, topográfiája és nem utolsósorban története komolyan érdekelt. Abban az időben köreinkben igen divatosak voltak a falumonográfiák, ezért én is naív lélekkel, mert kevés tudással és minden idevágó tapasztalat nélkül elhatároztam, hogy megírom Koroncó monográfiáját. Ami anyaghoz a falusi jegyzőségen, valamint a győri könyvtárban csak hozzá tudtam férni, mind elolvastam. Egy szép napon gyűjtögetésem során felmerült a határvédő besenyők neve. Fel kellett tehát derítenem, hogy kik is voltak ezek. Hamarosan megtudtam, hogy egy török nyelvű népről van szó. A következő lépés a török népek megismerése volt. Amihez csak hozzájutottam a török népekkel kapcsolatban, mind elolvastam. Különösen nagy hatással voltak rám Vámbéry Ármin, a magyar turkológia megalapítójának művei. Feszült érdeklődéssel olvastam turkesztáni kalandos utazásainak a történetét. Elhatároztam, hogy a nyomdokaiba lépek.

Az egyetemen hamarosan bekerültem a Török Filológiai és Magyar Őstörténeti Intézetbe, melynek Németh Gyula, a neves turkológus volt az igazgatója. Az ő hatására eleinte én is nyelvészettel akartam foglalkozni, később azonban a

sors másként hozta. Németh Gyulán kívül hallgattam az oszmanista történészt, Fekete Lajost, valamint a mongolista és Belső-Ázsia-kutató Ligeti Lajost. A perzsa nyelv alapjait a nyelvész Telegdy Zsigmondtól, az arabusét pedig Czeglédy Károlytól sajátítottam el. Rengeteget dolgoztam az intézet könyvtárában, amiért is Németh Gyula hamarosan gyakornokká nevezett ki.

Amikor mostohaapám, akit édesapámként szerettem, súlyosan megbetegedett, anyagi okokból félbe kellett hagynom egyetemi tanulmányaimat. Hazamentem Győrbe, s megpróbáltam valami állást keríteni. Közben ismét bekapcsolódtam az ifjúsági munkába; különösen a cserkészetben és az úttörőmozgalomban tevékenykedtem. Jól dolgozhattam, mert a Kommunista Párt, melynek akkor, 1948-ban már tagja voltam, hamarosan „bekáderezett” a honvédségbe. Elvégeztem a Petőfi Akadémia nevelőtisztai tanfolyamát, s tanulmányi eredményemre való tekintettel a Honvédelmi Minisztérium Nevelési Alcsoportfőnökségének az Elvi Osztályára osztottak be. Ha korábban csak kommunista szimpatizáns voltam, itt elvű „bolsevikké” fejlődtem. Rengeteg brosúrát írtam, az én feladatkörömhöz tartozott a történelmi, irodalmi és földrajzi oktatási anyagok elkészítése. Politikai gazdaságtani borsúrákat is kellett közérthető módon írnom. Ugyanazt a tevékenységet folytattam tovább, amikor a Nevelési Alcsoportfőnökséget Politikai Főcsoportfőnökséggé, az Elvi Osztályt pedig Oktatási Osztállyá keresztelték át.

Objektivitásra és meggyőzésre törekvő hangvételem azonban nem tetszett az időközben a Néphadseregbe (a Honvédséget is átkeresztelték) beépült szovjet tanácsadóknak. „Túl tanáros, nem elég harcos a tónusa, főhadnagy elvtárs” – volt a kifogás ellenem. Áthelyeztek a kultúrosztályra, de minden igyekeztem ellenére ott sem bizonyultam megfelelőnek a sztálini „egyre élesedő osztályharc” követelményeinek. Felfelé buktattak: kineveztek a Hadtörténelmi Levéltár politikai tisztjévé. E munkakörben kerültem kapcsolatba a történelmi kutatómunkával, mely később tevékenységem középpontjává vált. Mivel a parancsnok gyógyszerészti képzettséggel rendelkezett, titokban megállapodtunk, hogy ő fogja a politikai, én pedig a szakmai munkát irányítani.

Egy darabig ment is minden. Lassacskán azonban kezdtem rádöbbsenni, hogy azok az eszmék, amelyekre rátettem fiatal életemet a rákosista rendszerben sohasem fognak megvalósulni. Mindinkább meggyőződtem arról, hogy a párt egyre embertelenebb döntései nem „gyermekbetegségre” vallanak, hanem a lényegre érintő torzulások. Nem a humanizmus és a szociális igazságosság megvalósítására törekszik a párt, hanem a funkcionáriusok embertelen diktatúrájának a megvalósítására. Kértem leszerelésemet, melynek 1953 elején eleget is tettek.

Időközben levelező hallgatóként elvégeztem a tanári szakot, de középiskolai tanári állásra pályafordulásom miatt nem tartottak érdemesnek.

A Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulathoz sikerült bekerülnöm, ahol is a budapesti szervezet történelmi szakosztályának lettem a titkára. Feladatom történelmi tárgyú előadások és sorozatok szervezése volt üzemekben, hivatalokban, intézményekben, munkásszállásokon és egyesületekben.

A Néphadsereg szemellenzős, bigott politikai elefántcsonttornya után szinte üdítő volt az Ismeretterjesztő Társulat szabadabb elvű légköre. Kapcsolatba kerültem Nagy Imre több párthívével, s egy idő után magam is hozzájuk csatlakoztam. Az üzemeket látogatva, s főként a munkásszállások kietlen sivárságát látva egyre jobban rádöbbsentem, hogy a kommunista párt politikája nem a dolgozó ja-

vát szolgálja. Párnapokon, taggyűléseken egyre gyakrabban bíráltam Rákosiék politikáját. Nagy Imre első félreállítását és Rákosiék hatalmának visszaállítását után Klári nejemmel együtt gépeltük számtalan példányban Nagy Imre emlékeztető memorandumát, mivel sokszorosító még neki sem állt rendelkezésére. Az első között léptem be az ellenzéki Petőfi Körbe.

A forradalom kitörésekor az első napokban még bizonytalan voltam. Féltem valami fasiszta jellegű ellenforradalomtól, de legalábbis egy horthysta restaurációtól. Az események azonban egyre inkább meggyőztek, s így rövidesen szerepet vállaltam a forradalmi tanácsok munkájában. November 4-e után több hasonló nézetű társammal együtt szovjetellenes ellenállást terveztünk. Letartóztattak. A vádak azonban, amelyekkel illették, tarthatatlannak bizonyultak. Így szabadláb-
ra helyeztek. Másnap, tartva attól, hogy kapcsolataimat akarják kideríteni, feleségemmel együtt elhagytam az országot.

Ausztriában Linz mellé kerültem menekülttáborba. Tudtam valamit németül, és mivel református vagyok, egy odavalósi osztrák református pap maga mellé vett tolmácsnak. Tevékenységem főként szociális jellegű volt. Egyebek között rám bízta a rengeteg ajándékba kapott használati cikknek, főleg ruhaneműnek a menekült magyarok közti elosztását.

Ausztriából az NSZK-ba mentem. Itt is menekülttáborba kerültem. Látni, hogy a sok gyerek nem tud mit kezdeni magával, magyar lágeriskolát szerveztem. Ketten voltunk a tanerők: egy tanító, aki az alsó tagozatos gyerekeket oktatta, és én, aki a felsősöket. Németre az összes tanulót én tanítottam.

A lágerben élő magyarok időközben lassacskán kezdték elhagyni a tábort. Álláshoz, lakáshoz jutottak. Az én iskolai feladatom is végéhez ért. Beiratkoztam a közeli frankfurti egyetemre, egyrészt, hogy ösztöndíjhoz jussak, másrészt, hogy akkor még elég gyatra német tudásomat feljavítsam. Nejemmel együtt diákotthonban kaptunk egy kis szobát. Az otthonban egyedül én tudtam valamit németül. Segítettem hát az ott lakó magyar diákoknak ügyeik intézésében. A diákotthon igazgatója ezt hamarosan észrevette, s beajánlott a fenntartó szociális szervezetnek mint magyar ifjúsági gondozót. Ezt a munkát Németország több városában elláttam. Tolmácsolás, állás-, ösztöndíj- és lakásproblémák, valamint egyéb szociális feladatok tartoztak munkakörömhöz.

A politikai munkából is kivettem a részemet: más magyar ifjúsági szervezetek vezetőivel és tagjaival együtt tiltakoztunk a magyarországi szovjet megszállás és a Kádár-féle restauráció ellen. Nagy Imre és társai kivégzése különösen felháborított.

Időközben a magyar fiatalok is egyre inkább megtalálták helyüket új hazájukban, megtanultak németül is, úgyhogy az én tevékenységem feleslegessé vált. Eljött a döntés ideje: mihez is kezdjek harmincon túl hátralévő életemmel? Magyarországi történelem-magyar tanári szakommal nem sokra mehettem Németországban. A történelem szakot ugyan még csak el lehetett ismertetni, de a magyar helyett valami mást kellett választanom. Elképzelésem szerint ez a francia volt. Ám ami igazán érdekelt, az az orientalisztikai kutatómunka lett volna.

Így hát nagy fába vágtam a fejszémet. Beiratkoztam a strasbourgi egyetemre, s néhány hónap alatt annyira megtanultam franciául, hogy követni tudtam az előadásokat. Francia nyelvészet és irodalom mellett elszántan tanultam törökül is. Perzsára a közeli freiburgi német egyetemre jártam át. Tervem az volt, hogy

Strasbourgban ledoktorálok, és ha minden jól megy, tudományos területen próbálok elhelyezkedni. Ha nem, akkor történelem-francia szakos tanár leszek Németországban.

Létfenntartásomat a szociáldemokrata Friedrich-Ebert-Stiftung csekély ösztöndíja nem fedezte. Feleségem, Klára áldozatos munkájának köszönhetem, hogy be tudtam fejezni tanulmányaimat. Megfelelő nyelvtudás hiányában, volt minisztériumi titkárnő léte re gyárban vállalt segédmunkási állást, hogy én gond nélkül végezhessem tanulmányaimat. Minden terhet, amit csak tudott, levett a vállamról. A gyári munka és a háztartás ellátása mellett még írásbeli munkáimat is legépelte.

Irdatlan sokat dolgoztam. Ennek hamarosan megérett a gyümölcse: eredményeimre való tekintettel a Volkswagen Alapítvány magasabb ösztöndíjat utalt ki számomra. A freiburgi egyetemen sikerült magyarra és oszmántörökre előadói megbízást kapnom. A francia Nemzeti Kutatási Központ pedig kutatási gyakoronokká nevezett ki. Az anyagi gondok eltűntek. Hamarosan megvédhettem a strasbourgi egyetemen a Keleti Tudományok Doktora fokozatát. Disszertációm egy XVI. század végi oszmán-török szerző kozmográfiájának kritikai kiadása, franciára való fordítása és kommentálása volt.

Ettől kezdve tudományos előrehaladásom lineárisan alakult. Na persze, azt nem állíthatom, hogy nem kellett a többszörösét teljesítenem annak, amit német vagy francia kollégáim teljesítettek, hogy ugyanazt az eredményt érjem el.

Tanáraim közül különösen szeretném kiemelni a strasbourgi egyetemen tevékenykedő René Giraud-t, akitől a modern török nyelv struktúrájába kaptam mélyreható betekintést, s aki megismertetett az ótürk orthoni feliratokkal; a neves iszlámtörténész Claude Cahen-t, aki disszertációm elkészítését irányította, valamint a freiburgi Hans-Robert Roemer-t, akitől a perzsa nyelv mellett az iszlámtudományba kaptam széleskörű betekintést.

Elsősorban anyagi okok miatt Strasbourgból a freiburgi egyetemre mentem át. Néhány évig magyar-oszmántörök lektorként tevékenykedtem. A magántanári képesítést (habilitáció) egy az oszmán kancellária szervezetével és működésével foglalkozó nagyobb terjedelmű munkával szereztem meg. Egy ilyen hatóságelemzés elkészítésében nagyon kapóra jött számomra honvédelmi minisztériumi tevékenységem. Mert bizony a bürokrácia útjai, bárhol és bármilyen rendszerben működjenek is, sok hasonlóságot mutatnak fel.

A habilitáció után hamarosan docensi állást kaptam, s két évre rá soron kívül elnyertem a címzetes egyetemi tanári (außerplanmäßiger Professor) címet. Másfél évet tevékenykedtem a bejrúti német keleti intézetben. Történelmi forrásokat gyűjtöttem Törökországban, Libanonban, Szíriában, Egyiptomban és Irakban. Freiburgba való visszatérésem után kaptam meg professzori kinevezésemet.

Most már egy éve nyugdíjban vagyok. A tudományos munka azonban olyan, mint a narkotikum: aki egyszer rákapott, nemigen tudja abbahagyni. Így tovább dolgozgatom a már említett témákon. Az intézménytörténeten és a kozmográfián kívül különösen érdekelnek a krími tatárok, történetük, diplomatikájuk és diplomáciai tevékenységük. Szörnyen izgatnak az oszmán gazdasági és társadalmi viszonyok is. Nagyobb cikket írtam már az oszmán feudalizmus jellegéről és fejlődéséről. Félíg kész van egy másik nagyobb tanulmányom az eredeti tőke-

felhalmozás elmaradásának okairól az Oszmán Birodalomban. Hiába, marxista múltamat nem tudom és nem is óhajtom megtagadni...

Írtam egy összefoglaló oszmán történelemkönyvet is, melyet a német kritika igen melegen fogadott. A könyv az Akadémiai Kiadó gondozásában magyarul is megjelent...

Egyetemi oktatómunkámban az Oszmán Birodalom története, az oszmán-török forráselemzés mellett a nyelvtanítás is fontos szerepet játszott. Modern törököt és irodalmat, továbbá perzsa nyelvet és irodalmat is tanítottam, valamint ótörököt, a középtörök csagatájt és az újtörök nyelvek közül a krími tatárt, üzbéget és azerit, de mongolt is adtam elő.

Hogy pillanatnyilag min dolgozom? A jeruzsálemi ferencrendi szerzetesek birtokában lévő, Nagy Szulejmán szultán kancelláriájából származó félszáz fermánt készítek elő kiadásra.

Egy sor félig vagy háromnegyedig kész kisebb-nagyobb munkám, s még több tervem van. Múltkoriban kiszámítottam, hogyha az összes témát, amelybe belevágtam a fejszémet, be is szeretném fejezni, úgy mintegy két-háromszáz évre lenne szükségem. Ugye nem valószínű, hogy a tervek mind valóra fognak válni...

Matuz József

MATUZ JÓZSEF MŰVEINEK BIBLIOGRÁFIÁJA

Önálló kötetek

L'ouvrage de Seyfi Celebi, historien ottoman du XVIe siècle. Edition critique, traduction et commentaires. (Bibliothèque archéologique et historique de l'Institut français d'archéologie d'Istanbul, XX). Paris 1968. 232 p.

Herrscherurkunden Sultan Süleymans des Prächtigen (1520–0566). Ein chronologisches Verzeichnis. (Islamkundliche Materialien, 1). Freiburg i. Br. 1971. IX, 186 p.

Das Kanzleiwesen Sultan Süleymans des Prächtigen. (Freiburger Islamstudien, V). Wiesbaden 1974 VIII, 172 p., XVI Tafeln.

Krimitatarische Urkunden im Reichsarchiv zu Kopenhagen, mit historisch-diplomatischen und sprachlichen Untersuchungen. (Islamkundliche Untersuchungen 37). Freiburg i. Br. 1976.

Das Osmanische Reich. Grundlinien seiner Geschichte. Darmstadt 1985 XIII, 354 p.

Die Steuerekonskription des Sandschaks Stuhlweissenburg aus den Jahren 1563 bis 1656 (unter Mitwirkung von István Hunyadi) – A székesfehérvári szandzsák 1563–1565. évi adóösszeírása (Hunyadi István közreműködésével). (Islamwissenschaftliche Quellen und Texte aus deutschen Bibliotheken 3) Bamberg 1986 VIII, 396 p.

Az Oszmán Birodalom története, Budapest 1990, 255 p.

Önálló tanulmányok

„Eine Beschreibung des Khanats der Krim aus dem Jahre 1699”, in: Acta Orientalia (Havniae) 28 (1964), p. 129–151.

„L'accession ou pouvoir des Safavides, vue par un historien ottoman contemporain”, in: Iranica (Straßburg) 4 (1966), p. 24–44.

„Notes relatives à l'édition de la chronique de Seyfi Tchelebi”, in: Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg 45 (1967), p. 379–385.

„Über die Epistolographie und Insa-Literatur der Osmanen”, in: ZDMG Supplementa I (1969), p. 574–594.

„Altan Chan und die Qalmaq in der Chronik des Seyfi Celebi,” in: Acta Orientalia (Havniae) 32 (1970), p. 154–174.

„A defter from Southern Hungary belonging to the Royal Library of Copenhagen, in: Acta Orientalia (Havniae) 32 (1970), p. 155–159.

„Qalga”, in: Turcica II. (1970), p. 101–129.

„Zur Sprache der Urkunden Süleymans des Prächtigen“, in: *Acta Orientalia* (Hung.) XXVI (1972), p. 285–297.

„Trois fragments inconnus de l'Orkhon“ in: *Turcica* IV (1972), p. 15–24.

„Der Niedergang der anatolischen Seldschuken: Die Entscheidungsschlacht am Kösedag“, in: *Central Asiatic Journal* XVII (1973), p. 180–199.

„Süleyman der Prächtige (Soliman)“, in: *der Enzyklopädie: Die Großen der Weltgeschichte*, Bd. IV, Kindler Verlag, Zürich 1973. p. 961–977.

„Die Emanzipation der türkischen Sprache in der osmanischen Staatsverwaltung“, in: *Ethnogenese und Staatsbildung in Südosteuropa-Arbeitskreises der Deutschen Forschungsgemeinschaft zum 3. Internationalen Südosteuropa-Kongreß der Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen*, Bukarest (September 1974.).

„Der Verzicht Süleymans des Prächtigen auf die Annexion Ungarns“, in: *Ungarn-Jahrbuch* 6 (1974–75), p. 38–46.

„Pluralis majestatis und Pluralis reventiae in der osmanisch-türkischen offiziellen Sprache“, in: *I. Türk Dili bilimsel Kurultayina Sunulan Bildiriler* 1972, Ankara 1975.

„Die Pfortendolmetscher zur Herrschaftszeit Süleymans des Prächtigen“, in: *Südostforschungen* XXXIV (1975), p. 26–60.

„Der Ausdruck *gazdag pasa* 'reicher pascha' in einem angeblichen Petöfi-Gedicht“, in: *Ural-Altäische Jahrbücher* 47 (1975), p. 140–144.

„Türkische Studien an der Universität Freiburg i. Br.“, in: *altaica Collecta. Berichte und Vorträge der XVII. Permanent International Altaistic Conference* 3.–8. Jni 1974 in Bonn/Bad Honnef, Wiesbaden 1976, p. 3–14.

„Osmanistische Archivreisen im Irak und in Syrien“, in: *ZDMG* 129 (1979), p. 1–7.

„Vom Übertritt osmanischer Soldaten zu den Safawiden“, in: *Die islamische Welt zwischen Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Hans Robert Roemer zum 65. Geburtstag*, hrsg. v. Ulrich Haarmann und Peter Bachmann. Beirut 1979, p. 402–415.

„Bericht über eine osmanistische Forschungsreise in Ungarn Februar–Oktober 1980“, in: *Materialia Turcica* VI (1980), p. 107–123.

„Les registres du Centre tribunaux de la loi divine de la Syrie, in: *Studia Turcologica Memoriae Alexii Bombaci Dicata* (Istituto Universario Orientale Seminario di Studi Asiatici, Series Minor, XIX). Napoli 1982, p. 367–378.

„The Nature and Stages of Ottoman Feudalism“, in: *Asian and African Studies- Journal of the Israel Oriental Society* (Haifa) 16 (1982) p. 281–292.

„Az iszlám, in: *Világtörténet*, Budapest 1983/2, p. 62–66.

„Die Lateiner Palästinas im Spiegel der osmanischen Urkunden aus dem 16. Jahrhundert“, in: *Materialia Turcica* IX (1983), p. 22–31.

„Ein 'unkanzleimäßiger' Ferman Sultan Süleymans des Prächtigen“, in: *Acta Orientalia* (Hung.) XXXVIII/1984/, p. 105–113.

„Was tut der uigurische Rabe?“, in: *Altaistic studies*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Konferenser 12, Stockholm 1985, p. 79 f.

„Warum es in der ottomanischen Türkei keine Industrieentwicklung gab“, in: *Südosteuropa-Mitteilungen* 24/3 (1985). p. 43–46.

„Über die Rechtsgültigkeit der osmanisch-französischen Kapitulation des Jahres 1536“, in: *Besinci Milletler Aras: Türkoloji Kongresi*, Istanbul, 23–38 Eylül 1985, Tebligler III. Türk Tarihi cilt 2, Istanbul 1989, p. 439–448.

„A magyarországi török hódoltság néhány főbb sajátosságáról“, in: *Gesta Hungarorum II. Történelmünk Mohácstól a kiegyezésig*, Tanulmányok, Zürich 1985, p. 23–56.

„Buda visszafoglalása – török szemmel“, in: *Katolikus Szemle*, Róma, 1986/2, p. 120–135.

„Eine ungewöhnliche osmanische Großwesier-Titulatur“, in: *WZKM* 77 (1987), p. 87–103.

„el-Mahrüse und Verwandtes“, in: *Varia Turcica VI (Comité International d'Études Pré-Ottomanes et Ottomanes, VI th Symposium, Cambridge, 1st–4th July 1984, Proceedings) Istanbul–Paris–Leiden 1987*, p. 13–17.

„Zum Verfahren mit Betrugsmachenschaften im Osmanischen Reich des 16. Jahrhunderts“, in: *Studi Eurasiatici in onore di M. Grignashi*, Venezia 1988, p. 119–128.

„Bericht des Dragomans Qasim über seine Mission beim ungarischen Königshof in Ofen“, in: *Ural-Altaische Jahrbücher* 60 (1988), p. 101–109.

„Les Relations étrangères du Khanat de Crimée (XVe–XVIIIe siècle)“, in: *Revue d'histoire diplomatique* No 3–4 (1988), p. 233–249.

„Wesir Abdurrahman Abdi Pascha, der letzte Ofner Beglerbeg (Versuch einer Vita)“, in: *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33 (2–4) (1987), p. 341–350.

„Aufstieg und Niedergang der osmanischen Militärmacht“, erscheint in: *Militärgeschichtliche Mitteilungen*, Freiburg i. Br., Heft 2/1989.

„Zur Struktur der kemalistischen Diktatur“, erscheint in den Akten: *Cinquième Congrès International des Études du Sud-Est Européen* (Beograd, 11–17 sept. 1984).

„Die Integration ungarischer Landgüter in das osmanische Timarsystem“, erscheint ibd.

„Contributions to the ottoman Institution of the Iltizam“, erscheint im Band 11 der Zeitschrift *Osmanlı Arastirmalari* (Gedenkschrift Klaus Schwarz)

„A propos de la validité de la capitulation entre l'empire ottoman et la France de l'an 1536“ (überarbeitete französische Fassung des Kongreßbeitrags mit dem Titel „Über die Rechtsgültigkeit...“), Soll in *Turcica* erscheinen.

**A bibliográfiát összeállította:
Papp Sándor**